

۳۔ لوک گیتاں دیاں تسمان بیان کرو۔ تے لوک گیتاں دے ذریعے بھابی ادب دا اظہار کرو۔

بھابی دینس اک قدیم دینس اس۔ جیویشل پر دینس دی اپنی ثقافت تے رسم و
رواج بیوندک میں۔ ایسی طرح بھابی دی دھرتی وی قدیم نوبت توں ہی اپنی رسماں
رواجاں تے رسماں نال و نال اس۔ لوک گیت بھابی دی ثقافت دا اہم فرقہ
ہیں۔ اس لوک گیت ساڈی رسماں رسماں تے بیتیہ دو جے عنوان تے گانے
جانڈ میں تے نال نال اس ساڈا معاشرہ دی وی عفاسی کردا میں
لوک گیتاں دیاں کئی تسمان میں جہاں وچ ڈھولا، جاپیا، لوری، بوسیاں
دوہڑا تے ٹپے بہت مشہور میں

لوک گیت اوہ گیت میں جیہڑے صدیاں توں سینہ بہ سینہ لوکاں دے
دلاں وچ وسدا میں تے کسے اک مصنف دی تخلیق دی بجائے ساری
لوکاں دا تخلیقی عمل قرار دتے جانڈ میں
لوک گیت یعنی لوکاں دے گیت "بار آکھیا جاندا اس کہ ایہہ اوہناں موہنے
چلال وانگوں بیوندک میں جیہڑی مٹی دی زرخیزی پاروں دھرتی وچوں آپ
بہار پلگر پینڈ میں۔ فطرت دی گودی وچ بل کے جوان بیوندک میں۔ غیر
اپنے وں سوئے رنگاں تے دل تے دعاغ وچ لہ جان والی وائسا نال دھرتی
توں سہیں جنشدا میں

لوک گیتاں دی اہمیت: لوک گیت کسے قوم دا اچھا نمونہ
بیوندک میں جیہڑے وچ اوس قوم دے وڈیاں دے صدیاں دے تجربے،
مشاہدے تے عت دیاں قلاں دی جھلک لہدی اس۔ ایہناں گیتاں
وچ اوس قوم دیاں رسماں تے رسماں، اوہد مافی دے جھلکار تے
سچے جذباں دا بیان بیوندا اس۔ ایس دے نال نال لوک گیتاں وچ

اوس دھرتی دا رنگ ، فصلان ، پھانساں مار دیا ، لہجہ
 گاؤں دیاں زبیاں دا بیان وی بہدا اے۔ ایہو وجہ اے کہ چیتیاں
 قوٹیاں سمندراں تے دریاواں دے کنارے وسدیاں نیں، اوہناں دے
 لوک گیتاں وچ دریاواں ، طوفاناں ، بیٹیاں تے جھگڑاں دا ذکر ملدا
 اے۔ ایسی طرح قوٹیاں ریتکے علاقیاں وچ وسدیاں نیں، اوہناں
 دے لوک گیتاں وچ سمراواں ، جھگڑاں ، ریت مری تے ٹیلیاں تے
 خلستاناں دا ذکر بہدا اے

پنجاب دی دھرتی اک میدانی علاقہ اے
 سو ایسے دے گیتاں وچ پربھت میدانیاں ، فصلان ، کھیتیاں
 تے باغات ، لوکاں دے سجھا، آل دواکے دھیاں شتیاں تے پھلاں
 تے پھلاں دیاں خوشبوآں دی مہک آندی اے۔ کئی گیتاں وچ
 پنجاب دی دھرتی دے لوک قصیاں دا ذکر وی بہدا اے۔ اینیاں
 گیتاں دی زبان سادہ ہوندی اے تے ایہ دلاں دیاں ڈونگھائیاں
 وچوں افسدے نیں تے دلاں دیاں ڈونگھائیاں تیک انشورکے نیں۔
 اینیاں خوبیاں دی وجہ قوں پنجابی لوک گیتاں وچ پنجابی ادب دا اظہار
 وی ملدا اے۔

لوک گیتاں دیاں قسماں - پنجابی لوک گیتاں دیاں کئی قسماں
 نیں۔ اینیاں لوک گیتاں وچ ڈھولا ، ماییا ، لوری ، ٹپ ، بولیاں
 تے دوہرا لہجہ مقبول نیں

۱۔ ماییا - ماییا پور پنجاب دا سرکردہ گھوان ، انگڑواں تے
 غایاں لوک گیتاں اے۔ ایہ سداں پنجابیاں دے دلاں دی
 ساجھی دھرتی اے۔ سنگوں پنجالوں باہر وی اے صرف گائی ، سنی
 جانی اے

مایا کی اے؟۔ لفظ مایا دا مطلب بار وکھو وکھو سپا پیل
 دیاں مختلف راولاں میں۔ عاک خیال ایسا ہے کہ مایا ایڑی دی
 دہلوی زبان دا لفظ "ماہ" وچوں نکلیا اے جیسا مطلب
 "چن"۔ جدکہ مایا توں مراد "چن مہا" اے۔ لفظ مایا
 اگے الف انڈیش دا وادھا کر کے لفظ مایا بنایا گیا اے،
 جیسا کہ معنی بند میں اے محبوب!، اے ڈھول، اے سجن
 اے اے پیار!

دو جی راٹ ایسا ہے کہ مایا ٹھٹھو بخانی زبان دا لفظ اے، جیسا
 ہزاروں دریاں توں ایس دھرتی اُت فرسندا آریا اے ایسا
 مطلب اے ڈنگر چارن والا، جیسا سوال تے چھیڑو۔

مایا دی تعریفاں :-

مایا لک گیت دیاں وکھو وکھو سپا پیل
 ن مختلف تعریفاں کیتیاں میں۔ افضل پرویز مایا دی تعریف
 ایساں لفظاں وچ کر کے میں:-
 "ہندی کی گھڑیوں کی طرح مایا میں بھی عورت اپنے محبوب سے
 خطاب کر کے اپنے درد و فراق کا اظہار اور اسکی جفا کا ذکر کرتی ہے"

ڈاکٹر سرفراز حسین تافنی کیتے میں کہ:-
 "مایا خالص جوانی دا ویلے دیاں وارداتاں دا اظہار داناں اے"

مایا دی بنت، فن دی پیشیا، مایا دی بنت بار احمد
 مدیم تافنی آگے میں کہ:-

"یہ دو ٹکڑوں میں بٹا ہوتا ہے۔ پیتا ٹکڑا عموماً
 بے معنی ہوتا ہے اور دوسرا ٹکڑے کے ہمتا فید اور ہم ردیف اور ہم تافنی
 الفاظ پیش کر کے مایا کی اصلی کلی سے قطعاً الگ ہو جاتا ہے"

ماہیہ وچ مذہبی رنگ : ماہیہ دا موقوفنویاتی کھلا بیت کھلے ایہ۔ کج
ماہیاں وچ مذہبی رنگ پایا جاندا اے۔ مثال دے طور تے کج ماہیہ وچ
کہتے سہن۔

سرسکاتے لاری اے
اگے میں رسولؐ، پچھے امت ساری اے۔

آری تے آری اے
اک دم یوسفؑ دا پچھے امت ساری اے

اک سور ماہیا ویکھو جیہدا وچ مذہبی رنگ غایاں اے

کوئی قتل نہیں ڈھول دی
چپ کر میر علی شاہ، ایتھے جانیں بولن دی۔

ماہیہ وچ سیاسی سماجی تے معاشی رنگ : لوک معاشی تے
سماجی مسئلہاں دی وجہوں ابتداء دینس چھڈ کے پرو دینس جاندا سہن، جیہدا
رنگ کج ماہیاں وچ وی بھدا اے۔

بندھن واک ماہیا
ہکھو منظور تیراں، پر دینس نہ جا ماہیا۔

کوئی اولڈ قطار سانی
روزی رب دینس، کیوں وطن دسار سانی

ایسی طرح کج ماہیہ سیاسی رنگ لئی۔ بھنڈ سہن جیہدا وچ لوکاں
دا سیاسی شعور کھل کے سداغہ آؤندا اے

۷ پانی سکُ ییائیلان دا
معاملہ کیوں ہر سبب، موبہ ویکہاں ۷ جیلاں دا

سایے وچ روحانی رنگ : ہاپیاں وچ محبوب دے حسن و جمال
تہ سہراپ کئی تعریف دے نال نال دل دے جلاں دا اظہار وی خوب
نزل انداز ناں کیتا جاندا اس

۸ چٹارنگ وک دوانی دا
اک بیزارنگ سٹکی، دو جا حسن جوانی دا

۹ سونے دا کل ہاپیا
لوکاں دی روہن اکیلاں، ساڈا روندے دل ہاپیا

بجھ، فراق تہ وچھوڑ دا اظہار : بھر و فراق دی کیفیتاں ناں
سمونے ہونے کج ہاپیے تلو

۱۰ دو پتر اناں دے
ساڈا دکھ سن کے چناں، روندے پتھر پہاڑاں دے

۱۱ کبوتر ڈبے
دیسے نت ملے، پر دیسی کدے کدے

زیدی ریتل ہی عکاسی : پنجاب دے لوہے لوک زراعت، نال واپس
ہن تہ ہاپیے وچ وی اپناں فصلان، پھلاں تہ موسم دا ذکر ہاپیا
جاندا اس

کُنفاں کب چھوڑو
ہونوں جانوں نہ بولو، اکیس برسے تان تک چھوڑو

کوئی بوٹا اور دان دا
پیری پیری اک جندڑی، وج فرق وجوداں دا۔

حکدی گل : ماییا لوک گیت دی ایو جیہ صنف اس جیہد وج
جذبات ک اعتبار دی جہرور طاقت موجود اے۔ ایہد وج انسانی
ورثا، پنجاب دی دھرتی دی میک، آل دوالے دا ماحول تے رنگ
برنگا تجربیاں دا ذکر بیتا توں صورتی تان موجود اے۔

2 ڈھولا۔

ڈھولا قدیم پنجابی لوک گیت دی اک قسم اے، جیہڑی صدیاں توں
پنجاب ک وادی سینہ بہ سینہ اک دوجے توں منتقل کر کے آ رہی
ہی۔ ایو وج اس کہ زیادہ تر ڈھولے لوکاں توں زبانی وی یاد میں جنھال
توں کردی وی لکھن دی لوڑ محسوس نہیں ہوتی۔

ڈھولا کیسے اے؟

لفظ ڈھولا "ڈھول" وچوں نکلیا اے
جیہدے توں مراد اے "حبیب"۔ لفظ ڈھول اگے لفظ
نمایب دا وادھا کر کے "ڈھولا" بنایا گیا اے جیہدے توں
مراد اے اس حبیب، اے سچن، اے پیار، اے مہتر

ڈھولے دا ماحول:

ڈھولے ک ماحول بارک وکھو وکھو سہیلیاں

دیاں مختلف زاواں میں

پہلے دھڑ داجیال : پہلے دھڑ داجیال اسے کہ لوگ صرف
ڈھولا دا تعلق سمی (شمس رانی) تے ڈھول بار شاہ دی
رومانی، عوامی داستان نال بندا اسے

دو جے دھڑ داجیال : دو جے دھڑ داجیال اسے کہ ڈھول
دارنظ ڈھول تے مارو دی رومانی داستان وچوں نقلیا اسے

تیسرے دھڑ داجیال : تیسرے دھڑ داجیال دے مطابق
ڈھول پنجاب دا اک قدیم لوک ساز اسے جیہدے توں
ڈھولا گیت بنیا اسے۔

ڈھولے دی قدامت :

ڈھولے دی قدامت بار دی
یوں یقین نال کوئی گل نہیں آکھی جا سکدی سکدی۔ صرف
دراہوت تے ڈھول لفظ استعمال کرن دے حوالے نال اج توں
سو سال پراں شاعر میاں میرداد میروانہ دا نال پیا جاسکدا
اسے

ڈھولے دیاں قسمیں : ڈھولیاں دا موصوعائی کولار بہت
زیادہ اسے۔ پروفیسر شارب تے ڈھولے اکٹھے کرن لئی ویلڈ
ورک تے ریسرچ ورک کیتا اسے جیہدے مطابق ڈھولے
دیاں چندرہاں ذیل مشمل ہن

1 رومانی ڈھولے

2 کال دے ڈھولے

3 معرفت دے ڈھولے

4 داستانی ڈھولے

- 5 حسینی ڈھول
6 کالج، نارنگ، ڈھول
7 یوسف، ڈھول

ایسیاں عشاقوں کی نگاہیں، گدھا، ڈھولیاں، وچ، بیادری دے
واقعات، روحانی فوٹو، تصویف، عشق، محبت
دا ذکر ملدا اے

ڈھولے وچ اسلامی رنگ دے جھلکار: ڈھولے وچ اسلامی
رنگ تے اسلامی قصیاں دا ذکر لہدا اے۔ مثال دے طور تے
ایہ ڈھولا ویکھو چیرا سی حرفی دا روپ وٹا لیندا اے

الف اللہ لڑا کران یاد ہمیشہ سینوں آسے میں لولا پاکے
ادہ کون مٹاؤندا جیرے نکلے میں روز میثاق دے
نبی محمد پیار کیتا جس جبار چائے میں مخلوقات دے

اک بہر ڈھولا ویکھو
میں ایتھے تے ماہی تھل دے
ساڈی اللہ فدا دانی گل دے

رومانوی ڈھولے: ڈھولیاں وچ رومانی رنگ وی غایاں
نظر آندا اے تے عشق، محبت، سخییاں دا ذکر لہدا اے

ایس ایتھے تے ڈھولا لیندے
ساڈے سر سیریں تے بل پٹے دیندے
ایس پٹے میندے - جیو میں ڈھولا

ریٹل دا فنظر : ڈھورے وج ریل دیاں ون سونیاں تے
رنگ، برنگیاں، تصویراں و کھالی دیندیاں سیں

ویدے ڈیگر دے ناریں پین پوشتاں
پانی و چون نکلیاں کوہاں وانگ تھاراں

حکدی گل : ڈھورے عوامی جہاتاں تے احساساتوں دی توجہ
کرد سیں۔ ایہ ڈھورے اج وی لوکاں دے دلاں وج زندہ سیں تے پٹ
دیاں رسماں تے روایتاں دا وقت سیں۔ ایہ پنجابی ادب دا رنگ
تے رشتہ آلا خزان سیں جیہدے ات پنجاب نوں ڈاڈھا ماناے

3
ٹپا

ٹپا اک معروف پنجابی لوک گیت اے جیہدے عام طور تے فوٹی دیاں
محفلوں تے اکٹھاں وج گایا جاندا اے۔ کڑیاں ویاہ شادی
دے موقع تے مقابلے دے انداز وج ڈھولکی دی ورد نال پٹے
گاندیاں سیں

ٹپ کیا اے؟ ٹپ پنجابی زبان دے لفظ "پین" توں سنیا
اے۔ اچھلنا، کڑنا، گیند دا مھوش تے سٹ کھانک اچھلنا، پکلی
جھال تے نکلیاں لانگھاں توں ٹپ کیا جاندا اے۔ ایس توں
علاوہ "اڈی ٹپ" اک پنجابی کھیڈ وی اے جیہدے وج
پیراں وچوں ٹپ ٹپ دی آواز آندی اے

ٹپ تے مابے دا فرق : عام طور تے مابے تے ٹپے توں
اک ہی صنف سمجھیا جاندا اے پر دوواں وج فرق موجود اے

دو وال وج عقمنوں ت فزاج ط فرق ہوندا اے۔ پٹ ا کھی واری
اک انظم داروب وی وٹا لیندا اے۔ مایہ وج پر طرح دے
ووقوع لہذا میں پر پٹے لہو فاصل خاص موقعیاں ت گاٹے
جانڈے میں ت پٹے لئی خاص ووقوعاں بندے ہونڈے میں

"ڈاکٹر عہمت اللہ زاہد" دے مطابق وی دتال ہنفاں دے فزاج
وج فرق اے او پٹے دی تعریف کرد آکھتے میں:

"پٹے دا فزاج شوخ اے ایڈے وج وی ووقوعاں دی رفتار لئی
وجود اے پر بیان دی جیٹری شوخی پائی جانڈی اے اوہ مایہ
ڈھوے یا بونی وج نہیں ہونڈی۔ پٹے خاص موقعیاں ت
گاٹے جانڈے میں۔ جدوں کہ دو جیاں ہنفاں لئی کسی خاص موقع
دا ہونا ضروری نہیں۔ ایہ بڈھیاں عورتاں توں گھٹ ت جوان
کڑیاں دے مونیوں زیادہ پھدے میں"

پٹے دی بنتر: پٹے ظاہری صورت وج مایہ یا بونی ورگے
ہونڈے میں پر ایساں وج وڈھلا فرق ایساں توں گاؤں دے
طریقے میں۔

ایس بارک صدیق تاثیر آکھتے میں:

"پٹے وج بھرتے قافیہ دی پابندی لازمی اے پر ایہ کدی کدی
ایس پابندی توں آزاد وی ہو جاندا اے، پر مینر ایسوں فنی خامی
تقصور کیتا جاندا اے۔ ایس لئی ایہ وزن برقرار رکھنا پیندا
اے۔ عام طور ت اے کسی مہمل جبے توں شروع ہوندا اے
تے کدی کدی بغیر مہمل جبے توں وی شروع ہو جاندا اے"

ٹپے دے عہنوں تے مثالان : ٹپے لال سارے جگ وچ
زظم دی سب توں نکی عتف سمجھیا جانا اے۔ خاص خاص واقع
لئی گھڑن جان وال اپنال گیتاں وچ وی کئی طرح دے عہنوں
لہورے میں
مثال دے طور تے کچھ ٹپے دکھو۔

دندا بھج گیا آری دا
منھاں منھاں سک سرو مدھ بھج گیا یاری دا

چٹارنگ وک دوانی دا
اک بیزارنگ مشکی دو جاسن جوانی دا

ایتھے پیار دی بچھو کوئی ناں
میرے ناں نیشن بوسناں پترے مندا تے بچھو کوئی ناں

اوپر دتی گئیاں مثالان وچ پیر ٹپے دا عہنوں دکھرا اے

حکدی گل : ٹپے سارے پنجاب وچ نیایت، مشوریت اب کڑیاں
دے عہنوں نکلے اپناں پٹیاں وچ عہنوں عالی گھلار دے ناں ناں پاسے
مفل دی رمق وی لہدی اے۔ ایہ گیت فوشی وک خاص موقعیاں
تے فوشی لال دھولا کر دیندے میں تے مفل دی رونق کو چارچوں ل
دیندے میں۔